

Målnummer:	T416-86	Avdelning:	
Domsnummer:	DT41-88		
Avgörandedatum:	1988-12-08		
Rubrik:	Fråga om styrelseledamöters ansvar enligt 13 kap 2 § aktiebolagslagen.		
Lagrum:	13 kap. 2 § aktiebolagslagen (1975:1385)		
Rättsfall:			

REFERAT

H:s Rör AB väckte vid Trelleborgs TR talan mot A.A. L.R. och K.P-J. med yrkande att TR:n skulle förplikta svarandena att solidariskt till bolaget utge 615 277 kr jämte ränta. Det yrkade beloppet avsåg obetalda fakturor för leveranser från H:s Rör till Snabbhak i Trelleborg AB d 6, 20 och 21 okt, d 8, 9, 23 och 29 nov och d 14 dec 1982 samt d 12 jan 1983.

Svarandena bestred käromålet men vitsordade det yrkade beloppet som skäligt i och för sig.

H:s Rör anförde till utveckling av sin talan: Bolaget importerar och säljer metallrör. Under år 1982 och jan 1983 sålde bolaget på grundval av muntliga beställningar från Snabbhak s k ISO-rör till sistnämnda bolag för tillverkning av byggnadsställningar. Snabbhak var ett nybildat bolag som ägdes till 75 % av det danska bolaget Pitzner-Auto Als, Köpenhamn, och till 25 % av Trelleborgs Maskinkonsult AB (nedan förkortat TMK). Det danska moderbolaget är ett i hemlandet välkänt företag som är verksamt i biluthyrningsbranschen och i byggnadsbranschen. Snabbhaks styrelse bestod av svarandena A.A. K.P-J. och L.R. Det var under hösten 1982 tal om att advokaten L.A. Malmö, skulle ingå i styrelsen, men bolagsstämman fattade ej något beslut därom. Han har således ej ingått i styrelsen. A.A. ägde TMK. Sedan Snabbhak förvärvats såsom ett s k lagerbolag genomfördes i början av år 1982 en nyemission om 1 950 000 kr efter vilken aktiekapitalet uppgick till 2 000 000 kr. Snabbhak påbörjade sin verksamhet d 1 jan 1982 sedan rörelsen Övertagits från TMK. Pitzner-Auto betalade sin andel av aktiekapitalet om 1 500 000 kr kontant. Sedan Snabbhak köpt bl a inventarier, maskiner och goodwill från TMK för sammanlagt 2 350 000 kr blev även sistnämnda bolag i stånd att betala sin del av aktiekapitalet. Huvuddelen av köpeskillingen utgjordes av de medel som kommit från Pitzner-Auto i samband med nyemissionen. Med det välkända och solida danska moderbolaget kom Snabbhak att för leverantörerna framstå som ett solitt bolag med god kreditvärdighet. De stora leverantörskrediter som lämnades Snabbhak måste ses mot bakgrund därav. - Snabbhaks styrelse sammanträdde ungefär en gång i månaden, varvid månatliga resultatrapporter studerades. Vid styrelsesammanträdet d 16 juli 1982 företeddes ett delårsbokslut t o m juni månads utgång. Enligt bokslutet förelåg en förlust som efter avskrivningar uppgick till 1 295 000 kr. Redan vid denna tidpunkt hade bolaget således förlorat nästan två tredjedelar av det registrerade aktiekapitalet. Förlusten måste anses såsom anmärkningsvärt stor, särskilt i relation till den sammanlagda försäljningen som uppgick till omkring 3 milj kr under samma tidsperiod. Styrelsen beslutade då att en inventering av lagret skulle äga rum. På styrelsesammanträde d 27 aug kunde man konstatera att förlusten enligt resultatrapport per d 31 juli efter avskrivningar uppgick till 1 523 000 kr. Detta innebar att mera än två tredjedelar av aktiekapitalet hade förlorats. Det ålåg

styrelsen enligt 13 kap 2 § 1 st aktiebolagslagen i den vid denna tidpunkt gällande lydelsen, SFS 1980:1104, att ofördröjligen upprätta en s k kontrollbalansräkning eller likvidationsbalansräkning när det fanns skäl att anta att bolagets eget kapital understeg en tredjedel av det registrerade aktiekapitalet. Styrelsen synes emellertid då överhuvudtaget ej ha uppmärksammat att bolaget kunde vara skyldigt att träda i likvidation. - Enligt månadsbokslut per d 31 aug, vilket presenterades vid styrelsesammanträde d 30 sept, uppgick förlusten efter avskrivningar till 1 384 000 kr. Det kan förefalla som om en viss förbättring av resultatet då inträtt, men det lägre förlustbeloppet berodde ej på att bolagets affärer hade förbättrats utan på att vissa kostnader hade periodiserats på annat sätt än tidigare, man så att säga sköt vissa kostnader framför sig. Alltjämt var mera än två tredjedelar av aktiekapitalet förbrukat. Det hade också gjorts en omräkning av resultatet per d 31 juli innebärande att kostnaderna periodiserades på annat sätt än tidigare. Därvid erhöles en förlust om 1 344 000 kr i stället för 1 523 000 kr. Även med denna lägre förlustsiffra var aktiekapitalet förbrukat till mera än två tredjedelar per d 31 aug. Vid styrelsesammanträdet d 30 sept, då man hade resultatet efter det att en annorlunda periodisering av kostnaderna hade skett, påpekade ordföranden L.R. att bolaget var skyldigt att träda i likvidation, vilket även bekräftades av revisorn L-A.O. Något beslut om att upprätta kontrollbalansräkning fattades emellertid inte och frågan om bolaget skulle träda i likvidation hänsköts inte heller till bolagsstämman. Styrelsen gjorde tydligen den bedömningen att problemen kunde lösas inom styrelsen genom att kapitaltillskott gjordes. - K.P.-J. är kusin med A.P. som äger eller driver det danska moderbolaget. Den förstnämnde hade tydligen förstått hur svår situation Snabbhak hade hamnat i och upprättade därför en promemoria vari han försökte analysera orsakerna till det dåliga månadsbokslutet per d 31 aug. Promemorian presenterades för styrelsen d 30 sept. Såväl i promemorian som vid styrelsesammanträdet åtog sig K.P.-J. att under vissa villkor tillskjuta bolaget ett riskkapital om 750 000 kr. Vid en eventuell upplösning av bolaget skulle tillskottet återbetalas först sedan andra företagens borgenärer i möjlig mån fått betalt för sina fordringar men ha prioritet i förhållande till TMK:s krav på återbetalning av det av sistnämnda bolag insatta aktiekapitalet. Återbetalningen skulle säkras genom att K.P.-J. fick detta bolags aktier i Snabbhak såsom pant. Först krävde K.P.-J. även säkerhet i företagsinteckning men det kravet vidhölls ej. Vidare ställde han som villkor att vissa organisatoriska förändringar ägde rum. Styrelsen beslutade i enlighet med K.P.-J:s krav. Bolagets styrelse tycks ha menat att i och med att K.P.-J. gjort sitt åtagande så har skyldigheten att upprätta kontrollbalansräkning och att hänskjuta frågan till bolagsstämman upphört, vilket bestrids av käranden. - Vid sammanträde d 27 okt diskuterades bokslutet per d 30 sept vilket visade en förlust uppgående till 1 557 000 kr efter avskrivningar. K.P.-J. framhöll på sammanträdet att bolagets betalningar av leverantörsfordringar i görligaste mån skulle fördröjas. De av H:s Rör åberopade fakturorna hänför sig till tiden från d 6 okt 1982 och har icke till någon del betalats. Nytt styrelsesammanträde hölls d 24 nov varvid styrelsen kunde konstatera att förlusten per d 31 okt uppgick till 1 720 000 kr. Tillskottet om 750 000 kr hade kommit bolaget till handa d 10 nov genom att det då insatts på ett bolagets checkkonto, men hade ej beaktats då nyssnämnda förlust beräknats. Det diskuterades hur beloppet på lämpligaste sätt skulle tillföras bolaget. K.P.-J. upprepade på sammanträdet sitt krav att TMK:s aktier skulle deponeras hos honom. Tillskottet var således alltjämt villkorat och även om K.P.-J. kanske inte utan vidare kunde kräva att få detsamma återbetalt skulle han kunna komma att konkurrera med övriga oprioriterade fordringsägare om medlen i fråga. Revisorn O. fick i uppdrag att utreda vad som var minsta möjliga avskrivning i fråga om bolagets maskiner, inventarier och goodwill samt att bevaka att bolaget ej utsatte sig för likvidationsplikt. Månadsbokslutet per d 30 nov visade en förlust om 1 348 000 kr fastän tillskottet på 750 000 kr då bokförts. Snabbhaks egna kapital understeg således alltsedan juli månad 1982 konstant en tredjedel av det registrerade aktiekapitalet och någon förändring därvidlag inträdde ej till följd av att nytt riskkapital tillsköts. Vid styrelsesammanträde d 14 jan 1983 fann bolagets styrelse ingen annan utväg än att inställa

betalningarna. Den sammanlagda förlusten för år 1982 uppgick enligt årsbokslutet till 1 494 000 kr sedan hänsyn tagits till nämnda tillskott. Företaget försattes d 19 april 1983 på egen begäran i konkurs. - Käranden formulerar grunden för käromålet enligt följande. Vid sammanträde d 27 aug 1982 fanns det skäl för styrelsen i Snabbhak att anta att bolagets eget kapital understeg en tredjedel av det registrerade aktiekapitalet. Styrelsen har inte vare sig ofördröjligen upprättat kontrollbalansräkning eller hänskjutit frågan om bolaget skulle träda i likvidation till bolagsstämman. Det tillskott som verkställdes i nov 1982 saknade betydelse med avseende på styrelsens skyldighet härvidlag. Styrelseledamöterna svarar därför solidariskt för Snabbhaks förbindelser gentemot H:s Rör. Leveranser till Snabbhak har skett fram till betalningsinställelsen d 14 jan 1983.

Svarandena anförde till utveckling av svaromålet: Snabbhaks egna kapital har ej vid något tillfälle understigit en tredjedel av det registrerade aktiekapitalet. Om det fanns anledning för styrelsen att misstänka att så var fallet, så har K.P-J. eller Pitzner-Auto tillskjutit kapital så att det egna kapitalet därefter överstigit en tredjedel av aktiekapitalet. Kapitaltillskottet gjordes vid styrelsesammanträde d 30 sept 1982 genom en utfästelse. Därefter fanns det ej någon anledning att upprätta någon kontrollbalansräkning. Om mer än två tredjedelar av aktiekapitalet skulle ha förlorats så kan detta återställas till en tredjedel på vilket sätt som helst som tillför bolaget tillgångar utan att samtidigt öka dess skulder. Genom ifrågavarande utfästelse erhöll bolaget ett villkorslöst tillskott. Om återbetalning av tillskottet någonsin hade kommit att bli aktuell skulle det således återbetalas först sedan alla andra bolagets borgenärer och aktieägare blivit till fullo förnöjda. För det fall mera än två tredjedelar av aktiekapitalet skulle ha förbrukats och ett tillskott skett är det ej ens nödvändigt att tillskottet rent faktiskt varaktigt upphävt bristen - det räcker om styrelsen haft anledning att räkna med att så var fallet. Om styrelsen låtit upprätta en kontrollbalansräkning under den aktuella tidsperioden hade denna visat att en tredjedel av aktiekapitalet varit intakt. Det förhåller sig på det sättet att då en årsbalansräkning och en kontrollbalansräkning upprättas vid samma tidpunkt skall - under förutsättning att båda är korrekta utförda - kontrollbalansräkningen alltid visa minst samma eller i allmänhet bättre ställning än årsbalansräkningen. Detta är en följd av de speciella värderingsregler som finns i 13 kap 2 § 3 st aktiebolagslagen. - Två seriösa företag ägde Snabbhak och förfaringssättet att för aktiekapitalet inköpa tillgångar till företaget har varit helt normalt. Den vinstgivande rörelsegrenen av TMK:s två rörelsegrenar förvärvades. L.R. gjorde en omsorgsfull lönsamhetsanalys före förvärvet. A.A. hade varit med om att såväl konstruera som tillverka produkten i fråga och hade god kännedom om både produktion och marknadsföring. Det förhållandet att A.A:s företag TMK ägde en fjärdedel av aktierna i Snabbhak borgade för att han såsom verkställande direktör i Snabbhak skulle driva företaget med kraft och energi. L.R. valdes till styrelseordförande och han hade långvarig och allsidig erfarenhet av företagsamhet. Vidare ingick i styrelsen K.P-J. vilken hade generell fullmakt att företräda PitznerAuto. K.P-J. är en mycket seriös och väl ansedd företagare med omfattande erfarenheter av företagsamhet. Styrelsen anlidade auktoriserade revisorn L-A.O. som brukade vara med på styrelsens sammanträden. O. är en erfaren revisor och tillhör en stor och välrenommerad revisionsbyrå. - Styrelsesammanträden hölls ofta, en gång i månaden, och vid varje sammanträde granskades månatlig resultatrapport. Den första mera genomarbetade resultatrapporten gjordes per d 31 mars 1982 och presenterades för styrelsen d 21 april samma år. Enligt rapporten hade bolaget gjort en förlust om 2 000 kr efter avskrivningar. Styrelsen var optimistisk beträffande företagets framtid då orderingången var god och likviditeten tillfredsställande. Företagets ekonomi försämrades dock och vid styrelsesammanträde d 27 aug 1982 kunde konstateras en påtaglig och snabb försämring av lönsamheten. Enligt resultaträkning per d 31 juli uppgick förlusten således till 1 523 000 kr. Detta resultat baserade sig emellertid på s k datalistor vilka upptar kostnader utan periodisering. Efter en noggrant utförd periodisering av kostnaderna i enlighet med vedertagen redovisningssed kunde

förlusten justeras till 1 344 000 kr. Avskrivningar avseende inventarier och goodwill gjordes genomgående med 20 % i de olika delårsboksluten, vilket styrelsen var medveten om var för hög avskrivningstakt. Avsikten var att ompröva avskrivningarnas storlek i samband med det officiella årsbokslutet. Vid styrelsesammanträdet d 27 aug erfor styrelsen att företagets produkter alltså rönt stor efterfrågan och man hyste gott hopp om framtiden. Styrelsen utgick från att resultatet ej var så dåligt som resultatrapporten gav vid handen. Den omständigheten att materialkostnadernas andel av försäljningspriset uppgick till ca 69 % mot för produkten normala 50-55 % bedömdes utgöra den främsta orsaken till det dåliga resultatet. Man var inom styrelsen väl medveten om företagets ekonomiska problem och beslutade att revisorn L-A.O. skulle utreda orsakerna till den försämrade lönsamheten. Dessutom beslutades att en kontroll av lageråtgången skulle äga rum. - O. utarbetade en resultatanalys per d 31 aug vilken föredrogs vid styrelsesammanträde som ägde rum d 30 sept. Anledningarna till det dåliga resultatet, en förlust på 1 384 000 kr efter avskrivningar om 20 % å maskiner, inventarier och goodwill, diskuterades ingående på sammanträdet. Tillverkningskostnaderna var betydligt högre än vad man hade räknat med. K.P.-J. hade inför sammanträdet gjort en mycket noggrann genomgång av bolagets ställning per d 31 aug vilken han redovisade i en promemoria. Materialkostnaderna var 566 000 kr högre än vad man kalkylerat med i budgeten. Dessas andel av försäljningspriset uppgick till 59,1 %. K.P.-J. anförde olika orsaker här till såsom prisstegringar på råvaror, högre galvaniseringskostnader, för mycket svinn i produktionen och utslöt inte heller att stölder på arbetsplatsen bidragit till den för stora materialåtgången. Lönekostnaderna och vissa andra kostnader, såsom för arbete utfört av underleverantörer, t ex av TMK, uppgick till 930 000 kr mera än vad man räknat med i budgeten. K.P.-J. var irriterad över att orsakerna till den försämrade lönsamheten inte uppmärksammats tidigare och över att A.A. hävdade att av den sistnämnde budgeterade kostnader var riktiga. En av K.P.-J. i promemorian krävd fysisk lagerinventering hade utförts och förelåg vid sammanträdet. Tidigare inventeringar hade varit behäftade med vissa brister och det förhållandet var en av anledningarna till att styrelsen inte hade trott att ställningen var så dålig som månadsbokslutet per d 31 juli utvisade, vilket granskades vid styrelsesammanträdet d 27 aug. Styrelsen räknade emellertid med en förbättrad ekonomi i företaget och kunde konstatera att omsättningen under aug var den högsta per månad räknat sedan verksamheten börjat samt att betydande order var att vänta. Med hänsyn till att resultatet tydde på att två tredjedelar av aktiekapitalet var förbrukat var styrelsemedlemmarna införstådda med att ett kapitaltillskott omedelbart måste ske. K.P.-J. utfäste därför vid sammanträdet ett tillskott om 750 000 kr i enlighet med vad som ovan anförts. De villkor för tillskottet som han angett i sin promemoria eftergavs helt vid sammanträdet. Styrelsen beslutade att vissa organisatoriska förändringar omedelbart skulle äga rum såsom att L.R. skulle ersätta A.A. som VD och att redovisnings- och vissa administrativa rutiner skulle förbättras. - Vid extra bolagsstämma d 27 okt utsågs L.R. till verkställande direktör. Samma dag ägde styrelsesammanträde rum. Enligt resultatanalys per d 30 sept uppgick förlusten till 1 009 000 kr innan hänsyn tagits till avskrivningar och räntekostnader och till 1 557 000 kr sedan dessa beaktats. Tillskottet hade då ej bokförts. Styrelsen bedömde att försäljningsprognosen om 6 milj kr för året skulle kunna hållas och fann tecken på att penningutflödet hade stoppats samt förväntade bättre resultat under återstoden av året. Det beslutades att ny inventering av lagret skulle äga rum d 31 okt och att ny resultatanalys skulle göras per samma datum. - Tillskottet om 750 000 kr inbetalades på bolagets checkkonto d 10 nov. Medlen inbetalades av Pitzner-Auto men härrörde från K.P.-J. Anledningen till att medlen ej kom bolaget tillhanda förrän vid denna tidpunkt var att riksbankens tillstånd erfordrades för betalningen. Pengarna kom dock till Sverige redan omkring d 1 nov. K.P.-J. hade haft medlen tillgängliga alltsedan utfästelsen gjordes. I sammanhanget kan nämnas att K.P.-J:s likviditet var god, han hade erhållit ca 40 milj kr vid försäljning av ett av honom ägt företag i Finland. Vid styrelsesammanträde d 24 nov beslutades att advokaten L.A. skulle få i uppdrag att utreda frågan hur medlen på lämpligaste sätt, bl a från gävoskattesynpunkt, borde tillföras bolaget. För undvikande av

gåvoskatt kom därför Pitzner-Auto såsom aktieägare formellt att stå som betalare av tillskottet. Enligt resultatanalys per d 31 okt, vilken förelåg vid sammanträdet d 24 nov, konstaterades ett negativt rörelseresultat om 1 088 000 kr innan hänsyn tagits till avskrivningar och räntekostnader. Sedan hänsyn tagits även till dessa uppgick förlusten till 1 720 000 kr. Tillskottet var då ej bokfört. Styrelsen räknade dock fortfarande med en förbättring av resultatet. Revisorn O. fick i uppdrag att bevaka att företaget inte utsatte sig för likvidationsplikt samt att undersöka vad som var minsta möjliga avskrivningsprocent för året på maskiner, inventarier och goodwill. Vidare beslutades att ny fysisk lagerinventering skulle äga rum d 30 nov samt att ny analys av resultatet skulle göras samma datum. Trots god orderingång tvingades företaget på grund av en akut likviditetskris att inställa betalningarna d 14 jan 1983.

TR:n (rådmannen Ericson, t f rådmannen Gerleman och tingsfiskalen Wendel) anförde i dom d 15 nov 1984:

Domskaäl. Parterna har å ömse sidor åberopat omfattande skriftlig bevisning.

Såsom muntlig bevisning har svarandena åberopat förhör under sanningsförsäkran med sig själva samt vittnesförhör med advokaten L.A. och auktoriserade revisorn L-A.O. De har uppgett följande.

L.R: Hans bakgrund är i korthet följande. Han har studerat ekonomi i Sverige och USA. Därefter har han haft ett flertal företagsledande tjänster inom svenskt näringsliv på bl a börsnoterade bolag samt ett femtontal styrelseuppdrag. För närvarande arbetar han som företagsrekonstruktör och är engagerad av Landskrona Finans för att starta och rekonstruera bolag. - A.A. tog såsom direktör för TMK kontakt med honom i hans egenskap av företagsrekonstruktör i anledning av det bolagets problem. Han gav A.A. rådet att för att förbättra ekonomin i TMK borde han sälja en av de två rörelsegrenar han indelat sitt företag i. Redovisningen gjordes separat för varje rörelsegren. A.A. sålde den lönsamma delen som senare blev bolaget Snabbhak. Förhandlingarna om affären fördes mellan A.A. L.R. och K.P.-J. Budgeten för Snabbhak grundades på ett empiriskt material framtaget av revisor M.O. Det fanns skäl för en optimistisk framtidstro. Köpeskillingen för den rörelsegren som förvärvades avsåg dels det s k inkråmet eller maskiner och inventarier och dels immateriella värden såsom goodwill och knowhow. Det är inte ovanligt vid företagsöverlåtelser att en del av köpeskillingen avser dylika immateriella värden. Värdet därav bestäms av marknaden och kan endast uppskattas av erfaret industrifolk. En revisor kan inte säga om värdet är för högt eller för lågt. Snabbhaks ekonomiska styrning följde moderna vedertagna principer. Redovisningen skedde med hjälp av data varvid datalistor över bolagets resultat togs fram varje månad. För att erhålla ett riktigt resultat måste de "råa" datalistorna bearbetas genom att kostnaderna periodiseras. Bolagets likviditet går att utläsa av de obearbetade datalistorna. Emellertid kan kostnaderna spänna över ett helt år men ha betalats under en månad. Därför kan datalistorna visa ett felaktigt resultat. Sedan bokföringsmaterialet kommit till en bokföringsbyrå som har tillgång till en dator, kan man få det "råa" driftsresultatet efter ca tio dagar. Anledningen till att datalistorna därefter inte bearbetades varje gång var att styrelsen ville arbeta snabbt och följa resultatet med minsta möjliga tidsutdräkt. Det tog ytterligare 14 dagar att få fram ett bearbetat resultat. På styrelsemötet d 27 aug presenterades en resultatrapport per d 31 juli. Vid genomgång av denna blev styrelsen förvånad över det negativa rörelseresultatet och inte minst över den mycket höga materialåtgången i jämförelse med vad man räknat med i budgeten bl a på basis av TMK:s redovisning. Styrelsen trodde att det förelåg ett redovisningsfel och beslutade att inventera varulagren. Genomgången fördröjdes ett par veckor på grund av semestrar. Den s k materialåtgångsprocenten (materialkostnadernas andel i procent av försäljningspriset) var med andra ord inte som den hade varit i TMK:s redovisning. Den var mycket högre. Därför fanns det goda skäl att anta att det förelåg ett redovisningsfel. Det gjordes i

anledning härav en noggrann fysisk inventering av varulagren. Därefter utfördes en sådan inventering som en försiktighetsåtgärd varje månad. Inom svensk industri är det inte brukligt att utföra så närliggande inventeringar. Snabbhaks styrelse antog att materialkostnaderna skulle gå ner. När L.R. på styrelsesammanträdet d 30 sept tog upp frågan om Snabbhak var likvidationspliktigt hade man endast den råa datalistan att arbeta utifrån. Det visade sig sedan efter bearbetningen, att sedan kostnaderna periodiserats och avskrivningar i vettig storleksordning ägt rum så var inte företaget likvidationspliktigt. Frågan om likvidationsplikt togs också upp av honom som ett "spel" i företagsledningen för att sätta press på styrelseledamöterna och verkställande direktören att vidta åtgärder. En kontrollbalansräkning upprättas för att informera aktieägarna om ett bolags ställning. I Snabbhak satt samtliga aktieägare i styrelsen och dessa höll sig ständigt informerade om ett resultat som var sämre än det resultat som framkommit om man upprättat en kontrollbalansräkning. Om en kontrollbalansräkning hade upprättats så hade bolagsstämman säkerligen beslutat att bolaget skulle drivas vidare, eftersom balansräkningen hade visat ett bättre resultat än resultatrapporterna. En kontrollbalansräkning hade nämligen ej gett vid handen att aktiekapitalet var förlorat till två tredjedelar. Kaj P-J. trodde på företaget och var villig att sätta in ytterligare kapital. L.R. litade på dennes utfästelse om kapitaltillskott. K.P-J. sade att det skulle komma 750 000 kr till företaget och L.R. funderade ej på om pengarna kom från K.P-J. eller från Pitzner-Auto. K.P-J. ställde överhuvudtaget inga villkor för att göra kapitaltillskottet. Anledningen till att LR. vid styrelsesammanträdet d 24 nov gav revisorn L-A.O. i uppdrag att tillse att bolaget inte var likvidationspliktigt var närmast en överdriven försiktighet. På sommaren 1982 besökte ekonomichefen och en säljare från H:s Rör Snabbhak. De var mycket intresserade av att leverera varor till bolaget. Därefter fick Snabbhak betalningssvårigheter och H:s Rör slutade att leverera på kredit. Bolagen överenskom att man skulle "frysa" uppkomna skulder samt att framtida leveranser endast skulle ske mot kontant betalning. - Anledningarna till Snabbhaks konkurs var enligt hans bedömning hög materialåtgång samt den omständigheten att en mycket viktig och dyr maskin gick sönder. Bolaget kom in i en likviditetskris. För att öka omsättningen krävdes mer pengar till råmaterial och färdigvarulager. Snabbhaks bruttoinkomst per timme fördubblades under de två sista månaderna 1982. Snabbhaks produkt var unik i Skandinavien och rönt stor efterfrågan. Rörelsen drivs i dag med bra resultat.

K.P-J: Han har under nästan hela sitt yrkesverksamma liv arbetat med företagsledning. De senaste åtta åren har han varit anställd av olika danska banker för att lösa ekonomiska problem i företag som varit bankernas kunder. Han har själv ägt ett bolag i Finland som för ett par år sedan såldes för ca 40 milj kr. - Pitzner-Auto förvärvade aktier i Snabbhak på grund av att det danska bolaget nyligen hade förvärvat ett annat bolag i samma bransch som Snabbhak. Köpet av Snabbhak var tänkt att medföra en bättre konkurrenssituation från bolagets synpunkt. Den utredning som gjordes inför förvärvet visade att man kunde förvänta ett positivt rörelseresultat. I förvärvssumman ingick vederlag för knowhow och goodwill. Detta är inte ovanligt vid företagsöverlåtelser. Köpeskillingen avsåg ett etablerat bolag med en pågående produktion och en färdig marknad vilket snabbare leder till ett positivt resultat än då ett helt nytt bolag startas. Det underlag utifrån vilket företagets ställning bedömdes på styrelsesammanträdena bestod av datalistor som grundades på ett s k råmaterial. Detta är normal redovisningsrutin. På styrelsemötena jämfördes budgeten med resultaten baserade på datalistorna. Därefter försökte man finna en förklaring till uppkomna differenser. När det dåliga resultatet från d 31 juli presenterades på styrelsemötet d 27 aug trodde inte styrelsen på det utan antog att någon form av redovisningsfel förelåg. Därför beslutades att vissa förhållanden skulle kontrolleras, däribland materialåtgången. En inventering av varulagren skedde per d 31 aug. Han gjorde själv en analys baserad på en jämförelse mellan datalistornas resultat och budgeten. Bolagets försäljningssiffror överensstämde med de planerade. Materialkostnadernas andel i procent av försäljningspriset visade sig emellertid vara alldeles för hög. Vid varulagerinventeringen framkom att det fanns stora

brister. Han påkallade en bättre kontroll av varulagren. Eftersom bolaget gick dåligt kom han att känna sig personligen ansvarig gentemot sin kusin eftersom han knappt ett år tidigare rekommenderat denne, som ägde Pitzner-Auto, att satsa pengar i Snabbhak. Han beslutade sig därför - och för att han inte snabbt nog funnit och löst Snabbhaks problem - att satsa 750 000 kr i bolaget. Försäljningssumman om 40 milj kr från ovannämnda försäljning av företaget i Finland var helt till hans förfogande så det innebar inte några svårigheter för honom att göra kapitaltillskottet. Han överförde 1 milj kr från Finland varav 750 000 kr tillskötts Snabbhak. Villkoren som han uppställde för tillskottet var inte villkor gentemot bolaget. Hans avsikt var att oberoende av om några villkor uppfylldes betala in pengarna till Snabbhak. Villkoren uppställdes som ett krav från den ene aktieägaren gentemot den andre att den sistnämnde också skulle göra en inbetalning till bolaget i proportion till sitt aktieinnehav och om han inte kunde det så borde han pantsätta sina aktier tills han vid ett senare tillfälle hade förmåga att göra en sådan. TMK kunde emellertid inte pantsätta aktierna hos K.P.-J. eftersom de redan var pantsatta hos annan. På styrelsesammanträdet d 30 sept diskuterades tillvägagångssättet för att tillskjuta kapitalet. För att undvika att en bolagets skuld gentemot honom skulle uppstå i bokföringen och att gåvoskatt skulle uppkomma beslutade han att ge 750 000 kr till Pitzner-Auto som i sin tur betalade in pengarna såsom ett aktieägartillskott. Advokat L.A. fick i uppgift att tillse att det genomfördes på ett riktigt sätt. Tillskottet var ett riskkapital som han var beredd på att förlora men som han eventuellt skulle ha tillbaka av sin kusin efter många år om Snabbhak kom att gå mycket bra. Han var övertygad om att företaget skulle komma att gå bra sedan man kommit till rätta med stöder och materialsvinn. Snabbhak gjorde avskrivningar i resultatrapporterna som storleksmässigt överensstämmer med avskrivningar som görs av ett fullt friskt bolag. Avskrivningarna kunde ha gjorts mycket mindre, t ex hälften så stora, vilket inneburit en mindre förlust. De höga avskrivningarna gjordes såsom är brukligt av skattehänsyn. Efter styrelsesammanträdet d 30 sept 1982, varvid han utfäste sig att tillskjuta 750 000 kr, beviljades Snabbhak, sedan banken fått kännedom om tillskottet, att överskrida bolagets checkräkningskredit med 400 000 kr.

A.A: Han har ägt TMK i 10 år. Produkten som Snabbhak tillverkade har han sysslat med i 20 år. Han har varit med om att konstruera produkten. Den s k materialåtgångsprocenten uppgick för det mesta när han själv tillverkade produkten till ca 50 %. Han tror att materialkostnadernas andel av försäljningspriset sommaren 1982 uppgick till 69 % vilket är alldeles för mycket. På styrelsesammanträdet d 30 sept diskuterades nödvändigheten av ett kapitaltillskott. Först krävde Kaj P.-J att A.A:s företag TMK i proportion till dess aktieinnehav i Snabbhak skulle tillskjuta 25 % av vad K.P.-J. ämnade tillföra Snabbhak och om inte TMK kunde det så skulle detta bolags aktier i Snabbhak pantsättas hos K.P.-J. Därefter samtalade han med K.P.-J. i enrum och de blev då överens om att denne skulle göra tillskottet utan något villkor och så fick de se hur utvecklingen blev.

L.A: Han är advokat och har erfarenhet av obeståndsjuridik som konkursförvaltare sedan 1972. Han har 12-13 styrelseuppdrag i olika företag. Styrelseuppdragen har vid ett par tillfällen föranletts av hans erfarenhet av obeståndsjuridik. Han tillträdde efter förfrågan från K.P.-J. rent faktiskt som ordförande i styrelsen i Snabbhak. Däremot kom hans styrelseuppdrag av misstag inte att registreras hos patent- och registreringsverket. Styrelsen trodde på framtiden och var förvissad om att de problem som fanns skulle lösas. Han deltog inte i styrelsesammanträdet d 30 sept, vilket ägde rum samma dag som K.P.-J. frågade honom om han ville vara med i styrelsen. Denne berättade om Snabbhaks problem samt att han skulle ge bolaget ett kapitaltillskott om 750 000 kr. K.P.-J:s inställning har hela tiden varit att kapitaltillskottet skulle fylla sitt syfte, med andra ord eliminera eventuell likvidationsanledning. L.A. fick i uppdrag att tillse att tillskottet kom att ske på ett sådant sätt att detta syfte uppnåddes. Eftersom K.P.-J. inte var aktieägare beslutades att kapitaltillskottet skulle inbetalas till Snabbhak från Pitzner-Auto

för att undvika gåvoskatt. K.P-J. representerade det danska bolaget i styrelsen. Utan K.P-J:s villkorslösa utfästelse till bolaget om kapitaltillskott hade inte L.A. gått in i styrelsen. I och med att utfästelsen om tillskottet gjorts, så var detta en tillgång för bolaget i form av en fordran. Om tillräckliga vinstmedel blev tillgängliga framdeles var tanken att K.P-J. skulle få tillbaka sitt tillskott. Den sistnämnde ställde krav på A.A. såsom ägare av TMK att denne skulle göra en insats även han, åtminstone genom att pantsätta TMK:s aktier i Snabbhak hos K.P-J. Utfästelsen om tillskottet var emellertid ej villkorad av att K.P-J. fick dessa aktier eller av någon annan omständighet. Enligt resultatrapporterna var Snabbhak i och för sig likvidationspliktigt före aktieägartillskottet. Hade en kontrollbalansräkning upprättats så hade emellertid denna på grund av värderingsmetoden i en sådan endast utvisat att likvidationsplikt inte förelegat. Dolda reserver kunde upplösas. Dittillsvarande avskrivningstakt om 20 % om året var för hög. Styrelsen talade om saken och menade att avskrivningarna borde ske med 10 % om året. Det var från alla synpunkter bättre att inte vänta på upprättandet av en kontrollbalansräkning utan att snabbt erhålla ett kapitaltillskott som förutom att det skingrade farhågorna om likvidationsplikt dessutom gav bolaget likvida tillgångar för fortsatt verksamhet. Eftersom samtliga aktieägare var ledamöter i styrelsen så fanns det inget skäl att upprätta kontrollbalansräkning och kalla till bolagsstämma för att informera dessa om bolagets ställning. Enligt hans uppfattning förelåg det ej likvidationsanledning vid något tillfälle andra halvåret 1982. Det dåliga resultatet föranledde styrelsen att sammanträda varje månad. Bolagets revisor deltog i varje sammanträde och bolagets resultat genomgicks noga. Styrelsen hade stor affärsmässig kompetens och det bedrevs ett mycket seriöst arbete inom styrelsen i den pressade situationen. Han arbetade som styrelseordförande mot den bakgrunden att aktiekapitalet inte var förbrukat till mer än två tredjedelar och hade under hösten 1982 uppfattningen att bolaget skulle klara av svårigheterna.

L-A.O: Han har varit verksam som revisor sedan 1971 och blev auktoriserad revisor 1976. I juni månad 1982 blev han Snabbhaks revisor och deltog i styrelsesammanträde för första gången d 31 aug 1982. Därefter var han närvarande vid alla styrelsesammanträden. Styrelsen bestod av kompetenta och seriösa personer. Resultatrapporten per d 31 juli som föredrogs på styrelsesammanträdet i aug ingav oro. Ingen av de närvarande på styrelsesammanträdet trodde emellertid att resultatet var riktigt. Han fick därför i uppdrag att penetrera hela resultatutvecklingen och försöka utreda varför resultatet blivit så dåligt. Särskilt lagervärdena skulle han ha uppmärksamheten riktad på. Han påbörjade arbetet i början av sept och redovisade resultatet i en rapport på styrelsesammanträdet d 30 samma månad. Rapporten visade i och för sig att mera än två tredjedelar av aktiekapitalet var förlorat. Man måste emellertid ha klart för sig beräkningsgrunderna för att rätt förstå rapporten. I denna hade avskrivningar i storleksordningen 20 % gjorts. Om avskrivning verkligen skulle ske med 20 % behövde avgöras först vid det officiella bokslutet. Avskrivningar med 20 % på den art av tillgångar som bolaget hade var väl mycket. Man kunde mycket väl skriva av bolagets goodwillvärde och inventarier med 10 % per år. Han kan inte minnas om det på styrelsesammanträdet i aug diskuterades om en kontrollbalansräkning skulle upprättas eller om det kom på tal först vid senare tillfälle. En kontrollbalansräkning kan inte visa sämre ställning än en årsbalansräkning som upprättats enligt god bokföringssed men väl en bättre. I en årsredovisning har man skyldighet att redovisa tillgångarna enligt lägsta värdets princip, vilket innebär att man skall ange ett lågt och försiktigt bedömt värde. I en kontrollbalansräkning skall däremot varulagret tas upp till det verkliga värdet vilket definieras som skillnaden mellan försäljningspris och försäljningskostnad. Han har i efterhand gjort en korrigerad uppställning av resultatrapporterna under hösten 1982. Belopp anges i tusental kr:

Sammanträde	27.8	30.9	27.10	24.11	14.1
Rapport	31.7	31.8	30.9	31.10	30.11
Förlust	-1 344	-1 384	-1 557	-1 720	-1 348

Justeringar						
Avskrivningar	+ 142	+ 162	+ 182	+ 215	+ 238	
Varulager						
verkligt värde	?	?	?	+ 338		
Justerat						
resultat	-1 202	-1 222	-1 375	-1 167	-1 110	
Tillskott		+ 750	+ 750	+ 750		
Reducering						
eget kapital	-1 202	- 472	- 625	- 415	-1 110	

Uppställningen anger styrelsesammanträdena under hösten 1982 och de förlustresultat som då redovisades. Avskrivningstakten har korrigerats till 10 % i stället för 20 % som låg till grund för de redovisade resultaten. Därför återförs 10 % av gjorda avskrivningar. Därefter anges skillnaden mellan lagrets verkliga värde och bokförda värde vid respektive tidpunkt. Denna skillnad har han i uppställningen beräknat endast såvitt avser d 31 okt 1982. Den har angetts till 338 000 kr (verkligt värde 1 180 000 kr - bokfört värde 842 000 kr = 338 000 kr). Det verkliga värdet utgörs av försäljningspriset enligt prislistor minus schablonmässigt beräknad försäljningskostnad om 7 % av försäljningspriset. Även resultaten per de övriga bokslutsdagarna hade blivit bättre om hänsyn tagits till skillnaden mellan varulagrets verkliga värde och bokförda värde. Han är helt övertygad om att det justerade resultatet per d 30 sept, en förlust å 1 375 000 kr, hade kommit att understiga 1 333 000 kr om varulagret tagits upp till sitt verkliga värde. Även om varulagrets verkliga värde naturligtvis i viss utsträckning kontinuerligt varierade kan ju konstateras att påföljande månad såsom nämnts det verkliga värdet översteg det bokförda värdet med 338000 kr. Han har i uppställningen angett det med avseende på avskrivningar och varulager justerade resultatet till -1 202 000 kr d 31 juli, -1 222 000 kr d 31 aug, -1 375 000 kr d 30 sept, -1 167 000 kr d 31 okt och -1 110 000 kr d 30 nov. Därefter tillkommer såsom en pluspost tillskottet om 750 000 kr per bokslutsdagarna d 31 aug, 30 sept och 31 okt vilka bokslut föredrogs vid styrelsesammanträdena d 30 sept, 27 okt och 24 nov. Till sist redovisas i uppställningen hur resultatutvecklingen i bolaget har reducerat bolagets egna kapital. Han tillsåg att frågan om likvidation togs upp och diskuterades på styrelsemötet d 30 sept eftersom läget för bolaget då var allvarligt. Kapitaltillskott kom då på tal varvid K.P.-J. erbjöd sig att såsom aktieägarens representant förbehållslöst gentemot bolaget göra ett tillskott. Först diskuterades vissa villkor men diskussionen utmynnade i att inga villkor ställdes mot bolaget. Det var således ej tal om att tillskottet skulle återbetalas såsom ett lån. L.-A.O. såg inget skäl till att bokföra kapitaltillskottet innan det inbetalats. Det förelåg emellertid inget hinder mot att direkt bokföra utfästelsen om tillskottet såsom en fordran. Om en kontrollbalansräkning hade upprättats d 30 sept hade således tillskottet medtagits som en helt säker fordran för bolaget. Han gjorde den bedömningen att eventuella skäl till att upprätta en kontrollbalansräkning försvann i och med att K.P.-J. gjorde utfästelsen. Upprättandet av en kontrollbalansräkning utgör inget skydd för borgenärerna utan det enda som gjorde nytta och det enda vettiga i den situation som Snabbhak befann sig i var att tillskjuta medel såsom skedde. På sammanträdet d 24 nov erhöll han i uppdrag att undersöka vad som var minsta möjliga avskrivningsprocent beträffande maskiner, inventarier och goodwill. Tillika diskuterades frågan om likvidationsanledning förelåg. Han gjorde vid sammanträdet en egen kalkyl över hur mycket av bolagets egna kapital som fanns kvar vid den tidpunkten. Kalkylen utgick från bolagets registrerade aktiekapital om 2 milj kr varifrån subtraherades årets förlust för tiden fram till d 31 okt på 1 770 000 kr. Detta resultat inkluderade en ej tidigare bokförd reklamkostnad om 50 000 kr. Sedan subtraherades den förväntade förlusten för månaderna nov och dec, beräknad till 300 000 kr, varför kalkylen återspeglade den tänkta ställningen d 31 dec 1982. Slutligen adderades kapitaltillskottet å 750 000 kr. Kalkylen visade att 680 000 kr av det egna kapitalet var kvar. Man befann sig således på rätt sida om gränsen". Hade avskrivningar gjorts med 10 % i stället för med 20 % såsom i kalkylen hade naturligtvis mera än 680 000 kr av det egna kapitalet blivit kvar. Hans bedömning sammanfattningsvis är att under tiden fr o m aug 1982 var

aktiekapitalet ej vid något tillfälle förbrukat till mera än två tredjedelar. Det kan konstateras redan på grundval av de justeringar som bör göras av resultaten med avseende på avskrivningarnas storlek och varulagrens värde, helt oberoende av det tillskott som ägde rum.

Enligt 13 kap 2 § 1 st aktiebolagslagen i den för prövningen av detta mål tillämpliga lydelsen (1980:1104) åligger det styrelsen att ofördröjligen upprätta en särskild balansräkning så snart det finns skäl att anta att bolagets eget kapital understiger en tredjedel av det registrerade aktiekapitalet. Visar kontrollbalansräkningen att så är fallet, skall styrelsen snarast möjligt till bolagsstämma hänskjuta fråga om bolaget skall träda i likvidation. I §:ns 4 st stadgas att styrelseledamöterna ansvarar solidariskt för bolagets uppkommande förbindelser om de underlåter att fullgöra vad som åligger dem enligt 1 st. Bestämmelsens syfte är att motverka att verksamheten fortsättes efter det att likvidationsskyldighet inträtt. För att förhindra att ett bolag tvingas i likvidation då det har dolda reserver av sådan storlek, att det i verkligheten inte föreligger ekonomisk grund för tvångslikvidation, ges särskilda anvisningar i 3 st för hur det egna kapitalet skall beräknas vid upprättandet av kontrollbalansräkningen. Huvudregeln är att tillgångar värderas till sina beräknade försäljningsvärden med avdrag för försäljningskostnaderna.

I styrelsen för Snabbhak har ingått personer med stor erfarenhet av seriöst syftande företagsamhet. Styrelsen har uppmärksamt följt företagets resultatutveckling vid månatliga styrelsesammanträden och har i anledning av den under andra halvåret 1982 försämrade lönsamhetssituationen tillkallat en erfaren auktoriserad revisor som närvarit vid sammanträdena samt anlitat en i obeståndsjuridik erfaren advokat och ombett denne att åta sig ordförandeskapet i styrelsen. Av utredningen framgår vidare. Vid styrelsesammanträde d 27 aug 1982 konstaterades en påtaglig försämring av lönsamheten. De i målet hörda personerna har uppgett, att man inom styrelsen då bedömde att resultatet måste vara bättre än vad redovisningen gav vid handen och att redovisningsfel misstänktes, bl a ansågs materialkostnaderna vara orimligt höga. Styrelsen var medveten om att avskrivningstakten beträffande inventarier och goodwill var onödigt hög. I detta läge bestämde sig styrelsen för att låta utreda orsakerna till de dåliga redovisade resultaten. Frågan om bolaget var likvidationspliktigt synes då ej ha förts på tal. På det följande styrelsesammanträdet d 30 sept konstaterades emellertid att den redovisade förlusten per d 31 aug om 1 384 000 kr tydde på att aktiekapitalet kunde vara förbrukat till mera än två tredjedelar. Vid sammanträdet utfäste sig Kaj P-J att tillskjuta bolaget 750 000 kr. Således har styrelsen så snart den konstaterat den försämrade lönsamheten vid sammanträdet d 27 aug beslutat att utreda orsakerna därtill och sedan vid påföljande sammanträde en månad senare, samtidigt som frågan om bolaget var skyldigt att träda i likvidation uppmärksammades, försäkrat sig om att ett tillskott till bolagets egna kapital ägde rum. Genom dessa och andra vidtagna åtgärder har styrelsen på ett aktivt sätt försökt bemästra bolagets resultat- och likviditetsproblem. Goda förutsättningar för fortsatt verksamhet bedömdes föreligga med hänsyn till att företagets produkter rön te stor efterfrågan.

Med hänsyn till vad auktoriserade revisorn L-A.O. i sitt vittnesmål uppgivit om hur resultaten under den aktuella tidsperioden bort justeras med avseende på avskrivningarnas storlek och varulagrens värde - utan hänsyn till kapitaltillskottet - kan ej anses visat att bolagets egna kapital vid något tillfälle understigit en tredjedel av det registrerade aktiekapitalet. Även om det vid styrelsesammanträdet d 30 sept 1982 funnits skäl anta att så var fallet, har det ej ålegat styrelsen att upprätta kontrollbalansräkning eftersom det tillskott om 750 000 kr som K.P-J. utfäste vid sammanträdet ej var förenat med villkor mot bolaget. Tillskottet har varit att bedöma såsom en säker fordran och har i och med att utfästelsen ägde rum medfört en ökning av bolagets tillgångar utan någon ökning av dess skulder. Således har bolagets egna kapital alltsedan utfästelsen om kapitaltillskottet om 750 000 kr gjordes d 30 sept ökats med motsvarande belopp. Det har därefter och till dess bolaget inställde

betalingarna d 14 jan 1983 inte funnits skäl anta att bolagets egna kapital understigit en tredjedel av det registrerade aktiekapitalet. På grund av det anförda skall käromålet ogillas.

Domslut. Käromålet ogillas.

H:s Rör fullföljde talan i HovR:n över Skåne och Blekinge och yrkade bifall till käromålet.

A.A, L.R. och K.P-J. bestred ändring.

HovR:n (hovrättslagmannen Cosmo, hovrättsråden Winquist och Ekstedt, referent, samt adj led Hansson) anförde i dom d 27 juni 1986:

Domskäl. Parterna har i HovR:n åberopat samma grunder för sin talan som vid TR:n med följande förtydliganden.

H:s Rör: Skyldigheten att upprätta en kontrollbalansräkning har uppkommit för styrelsen i Snabbhak redan i aug 1982. De ekonomiska ställningstaganden som det fordrade får enligt aktiebolagslagens bestämmelser inte göras formlöst av styrelsen utan den skall upprätta en kontrollbalansräkning. De justeringar som motparterna angett beträffande avskrivningar och lagervärden har i vart fall inte varit befogade. I fråga om avskrivningarna bör särskilt märkas att de avser även ett goodwillvärde som det legat närmast till hands att avskriva helt på grund av den dåliga framgång rörelsen hade. Det vitsordas att Snabbhak fr o m d 30 sept 1982 hade en säker fordran på K.P-J. i anledning av hans utfästelse att göra ett kapitaltillskott och att utfästelsen var utan andra villkor än att återbetalning skulle ske sedan alla borgenärer blivit fullt tillgodosedda, dvs försedd med en sk efterställningsklausul. Utfästelsen avsåg emellertid ett lån från en icke aktieägare och den tillgång som skapats motsvarades av en skuld, vilket ledde till att utfästelsen inte medförde någon höjning av bolagets eget kapital. Först d 24 nov 1982 fick bolaget ett tillskott till det egna kapitalet genom att det utlovade beloppet togs emot. Beloppet erhöles emellertid ej som ett lån från K.P-J. utan som ett tillskott av aktieägaren Pitzner-Auto. Detta ledde inte till en sådan uppgång av det egna kapitalet att styrelseledamöterna befriades från sitt personliga ansvar. Även om K.P-J:s utfästelse skulle godtas som en sådan tillgång som påverkar bedömningen av det egna kapitalets storlek har de fortsatta förlusterna i allt fall lett till att kapitalet var förbrukat till mer än två tredjedelar redan enligt bokslutsrapporten i dec. Styrelseledamöterna har därför i vart fall personligt ansvar för de två sista fakturabeloppen avseende leveranser d 14 dec 1982 och d 12 jan 1983.

Styrelseledamöterna i Snabbhak: Ett kapitaltillskott från K.P-J. aktualiserades av det kapitalbehov som konstaterades under sommaren och hösten 1982, inte av att man konstaterat att aktiekapitalet var förbrukat till två tredjedelar. TR:ns anteckning i domen att styrelseledamöterna sagt detta vid TR:n är felaktig. De analyser av ställningen som gjordes vid styrelsesammanträdena innebar reellt att man gjorde kontrollbalansräkningar som visade att kapitalförbrukningen inte nått den kritiska omfattningen. Det lagervärde som angavs i rapporten d 31 okt 1982 kan läggas till grund för slutsatsen att lagervärdet i vart fall d 30 sept var så stort att aktiekapitalet då inte var förbrukat till två tredjedelar.

HovR:n gör följande bedömning.

Den grundläggande frågan i tvisten mellan parterna är om styrelseledamöterna i Snabbhak under sommaren eller hösten 1982 varit skyldiga att upprätta en sådan kontrollbalansräkning som avses i 13 kap 2 § aktiebolagslagen. Bestämmelserna skall därvid tillämpas i den lydelse de hade 1982 före lagändringar som senare skett. HovR:n behandlar de skilda delfrågor som tvisten aktualiserar under de avsnitt som följer, varvid den samlade bedömningen redovisas i en avslutande sammanfattning.

Kontrollbalansräkningens funktion. Styrelseledamöterna i Snabbhak har gjort

gällande att aktiebolagslagens föreskrifter om kontrollbalansräkning dåligt tjänar syftet att skydda ett aktiebolags borgenärer. De har hävdade att borgenärerna gynnas mer av att ett bolag i kris snabbt försöker skaffa nytt kapital än av att man genom upprättande av kontrollbalansräkning och övriga i lagen föreskrivna åtgärder vidtar åtgärder som kan leda till att bolaget försätts i likvidation. Ståndpunkten innebär att tolkningen och tillämpningen av reglerna bör ske med hänsyn till de intressen som i det särskilda fallet talar för att bolaget får fortsätta sin verksamhet. Styrelseledamöterna har vidare hävdade att eftersom i det aktuella fallet styrelsen samtidigt representerade alla aktieägare det ej hade inneburit något särskilt skydd för borgenärerna att en extra bolagsstämma inkallats.

HovR:n delar uppfattningen att det ofta kan finnas en motsättning mellan aktiebolagslagens nu aktuella regler och intresset att en verksamhet, trots förluster, kan fortsättas när den verkar att på sikt ha utsikter till framgång eller även annars under en övergångstid. Härvid är det inte bara borgenärernas intressen det kan vara fråga om utan också sysselsättningsintresset. Det kan antas att det ofta beror på sådana intresse motsättningar att de nu aktuella reglerna mera sällan synes ha blivit tillämpade i vart fall i vad de avser att betalningsansvar kan åläggas styrelseledamöter och andra bolagsfunktionärer.

Det bör emellertid märkas att aktiebolagets eget kapital spelar en grundläggande roll i konstruktionen av ett bolag. De nu aktuella reglerna hör till dem varigenom aktiebolagslagen avser att ge ett yttersta skydd mot att ett bolag drivs vidare i strid med det grundläggande kravet på att det har ett tillräckligt eget kapital. Inte minst i bolag med många aktieägare ger kravet på kontrollbalansräkning och en eventuell extra bolagsstämma också en viktig information till intressenter som inte är representerade i styrelsearbetet. Reglerna är av gammalt ursprung och har fortlöpande förnyats och förstärkts, bl a under senare år som ett led i bekämpandet av den ekonomiska brottsligheten. (Se prop 1979/80:143 s 85-88 och 1982/83:139 s 6-9.) Önskemålen om att man skall beakta också intressena av att verksamheter får drivas vidare av hänsyn till andra intressen har föranlett statsmakterna att använda andra metoder än att minska på skyddet för aktiebolagets eget kapital. (Se prop 1982/83:94 s 1-2 och avsnittet nedan om kapitaltillskottet.)

Det nu sagda innebär att föreskrifterna om kontrollbalansräkning och bestämmelserna som ansluter därtill uppbärs av starka intressen och att bestämmelserna måste iakttas i enlighet med den innebörd de har. Härvid bör beaktas att det i grunden är fråga om regler som skyddar tredjemansintressen och att detta bör påverka de krav som måste ställas på dem som i bolagsverksamhet har att följa reglerna. Vidare är att beakta att aktiebolagslagens regler måste ges en likartad tillämpning på såväl små som stora bolag.

Förutsättningar för kontrollbalansräkning. En av de frågor parterna tvistar om är huruvida det i ett sådant läge som anges i aktiebolagslagen gäller en ovillkorlig plikt att upprätta en kontrollbalansräkning vid äventyr av sådant betalningsansvar som det är fråga om i målet. Styrelseledamöterna i Snabbhak har hävdade att det i efterhand kan tillåtas bevisning om att kontrollbalansräkningen - om den upprättats - skulle visat att kapitalförbrukningen inte gått så långt att aktiekapitalet gått ner under den kritiska nivån.

Tvistefrågan är enligt HovR:ns mening en fråga om innebörden av lagtextens föreskrift att kontrollbalansräkning skall upprättas när "det finns skäl att anta" att kapitalförbrukningen fått den kritiska omfattningen. Bedömningen måste göras på objektiva grunder och det får inte vara avgörande hur den ena eller andra styrelseledamöten eller annan ansvarig subjektivt bedömer saken. Underlaget för bedömningen kan vara omständigheter av skilda slag som har betydelse för bolagets ställning. Betydelse måste i första hand tilläggas den löpande redovisningen som visar rörelsens gång. I bedömningen måste

emellertid också ingå faktorer som kan tala i annan riktning och som kan inverka på den ställning som det kan antas att en kontrollbalansräkning skulle komma att visa. En allmän förutsättning för att sådana faktorer skall kunna tas i beaktande är emellertid att de entydigt pekar i en viss riktning så att det är odiskutabelt t ex att bolaget har ett övervärde i någon tillgång. När omständigheterna föranleder bedömningen att det finns skäl att anta att kapitalförbrukningen fått en kritisk omfattning måste å andra sidan kontrollbalansräkning upprättas i den ordning som föreskrivs i aktiebolagslagen och enligt de principer som allmänt gäller för en redovisningshandling av detta slag. Vad styrelseledamöterna i Snabbhak i målet påstått om att de resultatrapporter och andra handlingar som förekommit i Snabbhak i själva verket skulle ha utgjort kontrollbalansräkningar är självfallet helt oriktigt.

Parterna är ense om att den löpande redovisningen i Snabbhak visat ett negativt rörelseresultat och att rörelsen löpande gick med förlust. Om man enbart ser till dessa faktorer förelåg det redan i aug månad skäl misstänka att aktiekapitalet var förbrukat till mer än två tredjedelar. Det läge som enligt lagtexten medförde att kontrollbalansräkning ofördröjligen skulle ha upprättats hade således uppkommit. I enlighet med vad HovR:n nyss sagt kan emellertid också andra faktorer beaktas om särskilda skäl föranleder detta. De faktorer som har framförts i målet är att hänsyn bör tas till en annan omfattning på avskrivningarna på tillgångarnas värden än vad som tillämpats i den löpande redovisningen och till att lagervärdet innehöll en dold reserv ävensom till att bolaget fått ett kapitaltillskott. HovR:n behandlar innebörden av dessa påståenden i särskilda avsnitt i det följande.

Avskrivningarnas storlek. Parterna är ense om att Snabbhak under sommaren 1982 i den löpande resultatrapporteringen hade ändrat avskrivningsprocenten på anläggningstillgångarna från 30 till 20 % om året och att något ytterligare ställningstagande inte hade gjorts i frågan. De är även ense om att bland tillgångarna ingått också ett goodwillvärde. Det har inte ens påståtts att en avskrivning på 20 % såsom skett i de resultatrapporter som i aug 1982 och senare presenterats för styrelsen i realiteten varit en osedvanligt hög avskrivning för ett företag av Snabbhaks karaktär.

Den lämpliga storleken på avskrivningar av tillgångar i en näringsverksamhet är beroende av flera omständigheter bland vilka tillgångarnas användbarhet i verksamheten är av grundläggande betydelse. Bedömningarna skall i ett aktiebolag normalt göras i samband med den årliga redovisningen som slutligt godkänns av bolagsstämman. I en situation där det kan antas ha skett en kritisk kapitalförbrukning måste frågan om avskrivningarna på motsvarande sätt i första hand bedömas i samband med att det upprättas en kontrollbalansräkning som godkänns av bolagsstämman. Det behöver likväl inte vara uteslutet att det kan framstå som så uppenbart att en ändrad avskrivningstakt är befogad att detta kan påverka bedömningen om hur långt kapitalförbrukningen fortskridit. Detta kan i synnerhet vara fallet om företaget har en lång och obruten erfarenhet av den affärsmässigt riktiga avskrivningstakten under det att en annan och högre avskrivningstakt använts i den löpande resultatrapporteringen.

I målet har styrelseledamöternas påstående att det fanns fog för lägre avskrivningar än de som bolaget hade beslutat om understötts av L-A.O. Han har emellertid i huvudsak grundat sin bedömning på allmänna regler om vad som generellt kan vara godtagbart. Redan ingångsvärdet på tillgångarna har emellertid ifrågasatts av H:s Rör. Det bör vidare märkas att tillgångarna till omkring hälften bestod av goodwillvärdet. Avskrivningarna av en sådan tillgång kräver speciella överväganden som måste grundas på förhållandena i det särskilda fallet. Särskilt om verksamheten går med förlust bör det, som H:s Rör har hävdade, närmare bedömas vilket värde som föreligger i form av goodwill. Uttalandena av L-A.O. är med hänsyn till det sagda inte tillräckliga för att det skall kunna anses att det funnits sådant fog för ändringar i avskrivningstakten att det påverkar bedömningen av hur långt kapitalförbrukningen gått genom att

verksamheten varit förlustbringande. Inte heller i övrigt har det förekommit utredning som kan tillmätas den betydelsen.

Lagervärdet. Styrelseledamöterna har hävdade att lagervärdet enligt värderingsprinciperna som skall användas i en kontrollbalansräkning varit högre än vad den löpande redovisningen angett och därmed innehållit en dold reserv. Det har endast för en tidpunkt i nov månad angetts ett belopp till vilket övervärdet kunde beräknas. Utredningen i HovR:n består huvudsakligen av uttalanden av revisorn L-A.O. Vad som sagts om att övervärdet har sin grund i ett antaget försäljningsvärde med avdrag för försäljningskostnader har lämnat åtskillig tveksamhet om det befogade i värdesättningen med hänsyn till beräkningssätt och beskaffenhet av det lager som avses. HovR:n erinrar om vad som förut sagts om de krav som måste ställas på bevisningen för att de indikationer som den löpande resultatrapporteringen givit skall anses motbevisade. Vad som anförts om lagervärdet har inte fått en sådan underbyggnad att ett förhöjt lagervärde kan tilläggas betydelse vid bedömningen av kapitalförbrukningen i rörelsen.

Kapitaltillskottet. Det är ostridigt i målet att Snabbhak från d 30 sept 1982 hade en säker fordran om 750 000 kr på K.P-J. som var styrelseledamot och icke aktieägare. Fordringen grundades på dennes utfästelse att lämna ett lån till Snabbhak mot villkor att beloppet skulle betalas tillbaka först sedan alla andra fordringsägare fått betalt för sina fordringar, en s k efterställningsklausul. Parterna är vidare ense om att beloppet 750 000 kr betalades till bolagets checkkonto d 10 nov 1982 av aktieägaren Pitzner-Auto. Ostridigt är vidare att beloppet först d 24 nov 1982 bokfördes såsom ett aktieägartillskott i bolaget. Slutligen är parterna ense om att beloppet i vart fall från d 24 nov 1982 har påverkat bolagets eget kapital i höjande riktning.

Twisten gäller i vad mån redan utfästelsen att lämna bolaget ett lån med efterställningsklausul inverkat på bolagets eget kapital och om redan inbetalningen av beloppet d 10 nov har utgjort ett aktieägartillskott med sådan verkan. Tvisten gäller också i vad mån den ökning av bolagets eget kapital som kan konstateras ha skett har medfört att förbrukningen av aktiekapitalet inte uppgått till den kritiska gränsen av mer än två tredjedelar av aktiekapitalet.

Twisten aktualiserar i första hand frågan om ett utbetalt lån med efterställningsklausul från någon som inte är aktieägare kan påverka storleken på bolagets eget kapital vid bedömningen av aktiekapitalets storlek enligt 13 kap 2 § aktiebolagslagen. Styrelseledamöterna i Snabbhak har gjort gällande att det saknas skäl att göra skillnad mellan ett sådant lån och ett aktieägartillskott. Lagtexten, förarbeten till aktiebolagslagen eller rättspraxis ger inte någon närmare vägledning för bedömningen av denna fråga. I litteraturen har olika meningar framförts.

Av betydelse för tolkningen av nuvarande bestämmelser är dock den lagändring som gjordes i aktiebolagslagens nu aktuella § med verkan från d 1 juni 1983 samt vad som förekom under förarbetena till de nya reglerna. (Se prop 1982/83:94.) Som tidigare framhållits skall dock den nu aktuella tvisten bedömas enligt reglerna i lydelsen år 1982.

Genom lagändringen infördes det i 13 kap 2 § 3 st aktiebolagslagen ett tillägg till bestämmelserna om hur det egna kapitalet skall bestämmas när en kontrollbalansräkning upprättas. Tillägget utsäger att hänsyn inte skall tas till skuld på grund av "statligt stöd" för vilket återbetalningsskyldigheten är beroende av bolagets ekonomiska ställning, s k villkorsklausul, om stödet vid konkurs eller likvidation skall återbetalas först sedan övriga skulder till fullo betalats, dvs sådan efterställningsklausul som är aktuell i detta mål.

Bestämmelserna gäller statligt stöd som ges åt aktiebolag vare sig staten är aktieägare eller ej. De är motiverade av sådana fall i senare tid där staten av hänsyn till sysselsättningen och andra näringspolitiska skäl ansett det angeläget att stödja bolag i krislägen. Stödet är avsett att ge kapitaltillskott

som undanröjer ett likvidationshot som skapats av kapitalförbrukning i förlustlägen. För att tillskotten skall fylla uppgiften har de nya reglerna i aktiebolagslagen ansetts behövliga som en ersättning för äldre regler som getts i skattelagstiftningen och inte ansetts tillfredsställande.

När förslaget till de nya bestämmelserna remissbehandlades väcktes frågan om inte även kapitalstöd från annan än staten i samband med en kontrollbalansräkning skulle kunna behandlas på samma sätt som föreslogs beträffande statligt stöd. Departementschefen i budgetdepartementet avvisade det förslaget. Han framhöll först att tillskott från aktieägare normalt redovisas som en extraordinär intäkt i resultaträkningen och att någon skuldföring inte torde ske vare sig i en vanlig balansräkning eller i en kontrollbalansräkning. I fråga om skulder med efterställningsklausul till leverantörer och andra privata borgenärer framhöll han att det är angeläget att det skydd som aktiebolagslagens regler om kapitalkravet ger åt borgenärerna inte urholkas till skada för dem. Vidare hävdade han att behovet av särregler för privat kapitalstöd framstod som väsentligt mindre än motsvarande behov beträffande statligt stöd samt att risken för missförstånd och rättsförluster måste bedömas som stor om privat stöd skulle särbehandlas. (Se prop 1982/83:94 s 59-60.)

Vad som förekommit i lagstiftningsärendet visar att de lagstiftande organen godtagit att ett aktieägartillskott får inverka på bolagets kapital situation i enlighet med den redovisningspraxis som varit rådande. Det framgår samtidigt att man ansett lagstiftning nödvändig för att samma verkan skulle kunna tillerkännas de statliga stöd som ges i form av lån eller bidrag med bl a sådana inslag som efterställningsklausuler innebär.

Bedömningen i lagstiftningsärendet står i överensstämmelse med aktiebolagslagens regler om bolagskonstruktionen och gällande regler om bokföring och annan redovisning. Dessa innebär att man måste upprätthålla en skillnad mellan aktieägartillskott och kapitalstöd från tredje man, eftersom skillnaden mellan eget kapital och främmande kapital är av grundläggande betydelse enligt aktiebolagslagens regler. Ett aktieägartillskott kommer att ingå i bolagets egna kapital och återbetalning kan endast ske i enlighet med reglerna om vinstutdelning eller vissa andra speciella bestämmelser (se 12 kap 1 § aktiebolagslagen). I enlighet med konstruktionen av reglerna bokförs inte aktiekapitalet som skuld. Den behandlingen krävs däremot för det främmande kapitalet. Om ett kapital tillförs av en aktieägare ligger det också i tveksamma fall närmast till hands att anse det vara ett tillskott till det egna kapitalet och inte ett lån som ingår i det främmande kapitalet. När det gäller kapitalstöd från tredje man med återbetalningsskyldighet är utgångspunkten enligt gällande redovisningsregler att återbetalningsskyldigheten måste medföra att en skuld redovisas, oavsett vilka villkor som gäller för återbetalningsskyldigheten.

HovR:n är medveten om att det även från sakkunnigt håll har hävdats att även privat kapitalstöd i form av lån med efterställningsklausul kan bokföras endast som tillgång utan att det redovisas en motsvarande skuld. Det finns också anledning anta att sådant har förekommit i redovisningspraxis. Det kan hållas för troligt att härvid inverkat hänsyn bl a till sådana borgenärs- och sysselsättningsintressen som förut har nämnts i avsnittet om syftet med kontrollbalansräkningen. Ett avsteg från kravet på bokföring av skulden kan emellertid inte göras utan lagstiftning. HovR:n anser det således ej lämpligt att en så väsentlig förändring av gränsen mellan eget kapital och främmande kapital görs utan att detta föregåtts av en normal lagstiftningsprocess. I detta sammanhang kan erinras om att det vid nystartad och riskfylld verksamhet väl är möjligt att starta med ett lågt aktiekapital medan det verkliga riskkapitalet t ex placeras i en reservfond. En sådan konstruktion ger leverantörer och andra borgenärer ett bättre underlag för t ex en kreditbedömning än om ett system med efterställda kapitaltillskott skulle börja att allmänt tillämpas. Att lagstiftning fordras i frågor av detta slag har också varit uppfattningen i lagstiftningsärendet rörande de statliga kapitalstöden. Det sagda innebär att man inte heller beträffande rättsläget före denna lagstiftning kan godta att lån

från tredje man inte redovisas som skuld.

HovR:n anser enligt vad som nu anförts att K.P-J:s utfästelser om kapitalstöd måste lämnas utanför bedömningen av frågan om kapitalförbrukningen i Snabbhak redan av det skälet att så måste ske även beträffande ett utbetalat lån.

Härefter skall bedömas i vad mån inbetalningen från Pitzner-Auto d 10 nov 1982 inneburit ett aktieägartillskott.

Av uppgifterna från styrelseledamöterna i Snabbhak har det i bolaget rått tvekan om hur beloppet borde behandlas i bolagets redovisning. En anledning härtill har varit tveksamhet om skyldigheten att betala gåvoskatt. HovR:n anser dessa omständigheter innebära att det från början stått öppet på vilka villkor Snabbhak skulle ta emot beloppet. Härmed har det inte heller varit klart att bolaget tagit emot ett sådant aktieägartillskott som har förstärkt bolagets egna kapital. Beloppet kan inte behandlas på det sättet förrän från d 24 nov då det enligt parternas samstämmiga uppfattning utgjort ett aktieägartillskott.

Det återstår att bedöma vilken inverkan aktieägartillskottet skall tilläggas vid bedömningen av frågan om kapitalförbrukningen. H:s Rör har hävdats att tillskottet inte medfört någon varaktig förbättring av kapital situationen.

Enligt de mellan parterna ostridiga uppgifterna visade redovisningen i Snabbhak per d 30 nov en förlust av det egna kapitalet på 1 348 000 kr eller mer än två tredjedelar sedan aktieägartillskottet på 750 000 kr hade beaktats. Det kan därför inte bedömas i vad mån tillskottet vid något tillfälle överhuvudtaget inneburit att kapital situationen förbättrats i sådan mån att det inverkat på det antagande om kapitalförbrukning utöver den kritiska nivån som andra faktorer gav anledning till.

HovR:ns bedömning i detta avsnitt har sålunda lett till att det inte på grund av kapitaltillskottet eller utfästelse därom har förekommit omständigheter som medfört att det saknats skäl att anta att det skett en förbrukning av aktiekapitalet utöver den kritiska nivån.

Sammanfattande bedömning. De bedömningar som redovisas i de föregående avsnitten innebär att HovR:n har att utgå från att det vid styrelsesammanträdet i Snabbhak d 27 aug 1982 funnits skäl att anta att bolagets aktiekapital var förbrukat till mer än två tredjedelar och att den situationen inte ändrades under den tid därefter som är aktuell i målet. Styrelsen har därför varit skyldig att ofördröjligen upprätta kontrollbalansräkning i enlighet med föreskrifterna i 13 kap 2 § aktiebolagslagen. De har underlåtit detta och är till följd härav jämte bolaget ansvariga för de skulder som bolaget ådragit sig sedan skyldigheten att upprätta kontrollbalansräkning uppkom. De är således betalningsskyldiga till H:s Rör.

Domslut. Med ändring av TR:ns domslut förpliktar HovR:n A.A. L.R. och K.P-J. enligt 13 kap 2 § 4 st aktiebolagslagen i lydelsen före d 1 juni 1983 att solidariskt till Heléns Rör utge 615 277 kr jämte ränta.

A.A, L.R. och dödsboet efter K.P-J. vilken avlidit efter HovR:ns dom, (ombud för samtliga advokaten M.P.) sökte revision och yrkade fastställande av TR:ns domslut.

H.s Rör (ombud advokaten F.V.) bestred ändring.

Yttranden avgavs i målet av riksskatteverket, Föreningen Auktoriserade Revisorer FAR, Svenska Bankföreningen, Svenska sparbanksföreningen och Sveriges Advokatsamfund.

Målet avgjordes efter huvudförhandling.

HD (JustR:n Knutsson, Persson, Heuman, Solerud, referent, och Munck) beslöt följande dom:

Domskäl. Målet gäller tillämpning av bestämmelserna i 13 kap 2 § aktiebolagslagen. Enligt 4 st i den lydelse av §:n som gällde år 1982 svarade styrelseledamöterna i ett aktiebolag solidariskt för bolagets uppkommande förbindelser, om styrelsen underlät att fullgöra vad som ålåg den enligt 1 st i samma §. Där föreskrevs att styrelsen skulle, så snart det fanns skäl att anta att bolagets eget kapital understeg en tredjedel av det registrerade aktiekapitalet (den kritiska gränsen), ofördröjligen upprätta en särskild balansräkning (kontrollbalansräkning) och, om denna visade att bolagets eget kapital underskred den kritiska gränsen, snarast möjligt till bolagsstämma hänskjuta fråga om bolaget skulle träda i likvidation. I det följande avser hänvisning till lagrummet den lydelse som gällde år 1982, om inte annat framgår av sammanhanget.

H:s Rör har gjort gällande att det vid styrelsesammanträde i Snabbhak d 27 aug 1982 och under tiden därefter fanns skäl att anta att bolagets eget kapital underskred den kritiska gränsen. Enligt H:s Rör har därför styrelsen i Snabbhak varit skyldig att upprätta kontrollbalansräkning i enlighet med nyssnämnda bestämmelse i aktiebolagslagen.

A.A. L.R. och dödsboet efter K.P.-J. (här gemensamt benämnda styrelseledamöterna) har bestritt att styrelsen i Snabbhak varit skyldig att upprätta kontrollbalansräkning vid någon tidpunkt som är av betydelse för H:s Rörs talan i målet. De har härvid i främsta rummet åberopat att aktiekapitalet i Snabbhak inte underskred den kritiska gränsen. Mot detta har H:s Rör invänt att bestämmelserna i 13 kap 2 § aktiebolagslagen skall tolkas så, att en tillräcklig förutsättning för skyldighet att upprätta kontrollbalansräkning är att det finns skäl att anta att aktiekapitalet underskrider den kritiska gränsen; bolagets faktiska ställning saknar i princip betydelse för uppkomsten av betalningsansvaret. Inledningsvis skall ställning tas till den nu berörda tolkningsfrågan.

Enligt 1910 års aktiebolagslag ådrog sig styrelseledamöterna i ett aktiebolag solidariskt ansvar för bolagets uppkommande förbindelser, om styrelsen underlät att fullgöra sin skyldighet att ofördröjligen lämna meddelande på bolagsstämma, när det vid uppgörande av bokslut eller eljest visat sig att aktiekapitalet gått förlorat till angiven del (98 § 1 och 4 st). Däremot föreskrevs inte att sådant solidariskt ansvar skulle uppkomma vid underlåtenhet att i enlighet med 98 § 2 st ofördröjligen upprätta bokslut för utvärdering av bolagets ställning, när helst anledning yppades till antagande att bolaget gjort förluster i den angivna omfattningen.

Av bestämmelsen i 148 § 1 st i 1944 års lag om aktiebolag följde att styrelseledamöter blev personligen ansvariga för bolagets förbindelser, om de underlät att fullgöra vad som ålåg dem enligt 146 § samma lag. Enligt 1 st i sistnämnda § ålåg det styrelsen att, när helst anledning yppades till antagande att aktiekapitalet till angiven del gått förlorat, ofördröjligen upprätta s k likvidationsbalansräkning. Av uttalanden i motiven (prop 1944:5 s 374) framgår att uppkomsten av det personliga ansvaret förutsatte att bristen i aktiekapitalet faktiskt uppgick till ifrågakvarande del (jfr t ex Rodhe, Aktiebolagsrätt, 7 uppl 1973 s 207, Nial i SvJT 1945 s 269 och Stenbeck-Wijnblad-Nial, Aktiebolagslagen, 6 uppl 1970 s 400).

Enligt 13 kap 2 § 1 st 1975 års aktiebolagslag i dess ursprungliga lydelse var styrelsen i ett aktiebolag, om den fann att bolagets eget kapital understeg den kritiska gränsen, skyldig att snarast möjligt till bolagsstämma hänskjuta fråga om bolaget skulle träda i likvidation. Underlåtenhet att fullgöra denna skyldighet medförde enligt 4 st i §:n personligt betalningsansvar för bolagets uppkommande förbindelser. När bestämmelsen i 1 st ändrades år 1980 till den i målet aktuella lydelsen framhölls i motiven att det i förhållande till 1910 och

1944 års aktiebolagslagar ändrade innehåll som stycket ursprungligen fått inte i sak torde ha inneburit någon ändring, när det gällde styrelsens skyldighet att agera vid befarad kapitalbrist, och att det med den föreslagna lydelsen inte heller åsyftades någon saklig ändring i förhållande till äldre bestämmelser (prop 1979/80:143 s 185 f).

Genom den i 13 kap 2 § 1 st aktiebolagslagen använda lokutionen står klart att styrelsen inte kan förhålla sig passiv till dess den fått kunskap om att den kritiska gränsen underskridits. Sålunda måste åtgärder vidtas redan när styrelsen har kännedom om att bolagets ekonomi försämrats och misstanke finns att aktiekapitalet har gått förlorat till mer än två tredjedelar (prop 1979/80:143 s 186). Det solidariska betalningsansvaret enligt §:ns 4 st får anses omfatta de bolagets förbindelser som uppkommer efter det att åtgärd skulle ha vidtagits (Kedner-Roos, Aktiebolagslagen Del II, 2 uppl 1982 s 249 och bil 3 till prop 1987/88:10 s 239 och 244). Lokutionen får därför betydelse för frågan om vilka bolagets förbindelser som ansvaret omfattar. Däremot kan bestämmelsen inte rimligen ges den innebörden att betalningsansvar skulle uppkomma även om bolagets eget kapital inte kan anses ha faktiskt underskridit den kritiska gränsen. Detta vinner stöd av vad ovan anförts om stadgandets tillkomsthistoria.

Enligt vad som är ostridigt i målet utvisade den vid styrelsesammanträdet d 27 aug 1982 framlagda resultatrapporten för Snabbhak en ackumulerad förlust per d 31 juli samma år som efter avskrivningar uppgick till 1 523 000 kr. Efter periodisering av vissa kostnader och minskning av avskrivningar till planenliga 20 % beräknades sedermera förlusten till 1 344 kr, dvs alltså till mer än två tredjedelar av Snabbhaks registrerade aktiekapital om 2 000 000 kr. Utredningen ger inte stöd för annat antagande än att det negativa resultat som rapporterades överraskade styrelsen och att ytterligare undersökningar krävdes för att få fram ett underlag för övervägda åtgärder. Vidare måste beaktas att, såsom styrelseledamöterna anför, sådana periodiska resultatrapporter som det här var fråga om inte ger samma upplysningar om bolagets ställning som resultat- och balansräkningar uppgjorda enligt regler tillämpliga på ett årsbokslut. De rapporter som framlades vid detta sammanträde och styrelsesammanträdet d 30 sept 1982 kan således inte läggas till grund för ett bestämt ställningstagande till frågan om Snabbhaks eget kapital understeg den kritiska gränsen.

Vid en prövning av vilken Snabbhaks verkliga ställning kan anses ha varit finns det skäl att först granska den utfästelse om betalning till bolaget av 750 000 kr som lämnades av K.P.-J. Utfästelsen skulle nämligen kunna ha avgörande betydelse för utgången i målet, om den tas i betraktande vid bestämmandet av huruvida Snabbhaks eget kapital understeg den kritiska gränsen.

Styrelseledamöterna har i HD gjort gällande att K.P.-J. vid styrelsesammanträdet d 30 sept 1982 lämnade utfästelsen om tillskott till Snabbhak antingen för det danska moderbolagets räkning, varvid han samtidigt iklädde sig ett garantiansvar för infriandet av utfästelsen, eller för egen räkning. Enligt styrelseledamöterna är det osäkert om något villkor alls, t ex i fråga om återbetalning, uppställdes för utfästelsens infriande. För den händelse utfästelsen skulle anses ha varit förenad med något villkor, har styrelseledamöterna hävdatt att detta i vart fall inte var riktat mot Snabbhak och inte innebar annat än att återbetalning skulle ske ur bolagets disponibla vinstmedel. Om bolagets eget kapital skulle anses ha underskridit den kritiska gränsen medförde utfästelsen enligt styrelseledamöterna, omedelbart d 30 sept 1982, att denna gräns inte längre underskreds och att kontrollbalansräkning därför inte behövde upprättas.

Mot vad styrelseledamöterna sålunda anför har Heléns Rör invänt att utfästelsen måste anses vara lämnad av K.P.-J. för egen räkning och att en utfästelse om kapitaltillskott inte kan medföra förbättring av ett bolags nettotillgångar när den lämnats av annan än aktieägare och dessutom förenats

med villkor om återbetalning från bolaget. Härutöver har H:s Rör gjort gällande att tillskottet, utfäst eller till bolaget inbetalat, inte befriade styrelsen från att upprätta kontrollbalansräkning eller att i övrigt fullgöra skyldigheterna enligt 13 kap 2 § 1 st aktiebolagslagen, även om tillskottet medförde att bolagets eget kapital översteg den kritiska gränsen.

Om ett bolags eget kapital underskridit den kritiska gränsen men ställningen därefter, fram till dess att kontrollbalansräkning enligt 13 kap 2 § 1 st första meningen aktiebolagslagen skall ha upprättats, har förbättrats så att kapitalet överstiger gränsen, kan styrelsen inte rimligen vara skyldig att vidta någon i samma stycke angiven åtgärd för att undgå ansvar för bolagets förbindelser. (Jfr Rodhe, Aktiebolagsrätt, 13 uppl 1987 s 271 samt beträffande motsvarande bestämmelser i äldre lagar om aktiebolag prop 1944:5 s 374, rättsfallet NJA 1942 s 696 och Nial i SvJT 1943 s 703 ff.) En sådan förbättring av ett bolags ställning kan naturligtvis uppkomma till följd av bolagets rörelseresultat. Även andra händelser kan emellertid medföra en förbättring. Det föreligger inte några vägande skäl till stöd för ståndpunkten att orsaken till förbättringen i och för sig skulle vara av betydelse för frågan om styrelsens skyldigheter och ansvar.

Ett i praktiken tillämpligt förfarande för att undvika tvångslikvidation är att tillskott kontant inbetalas till bolaget under sådana omständigheter att det anses kunna upptas som tillgång hos bolaget utan att en häremot svarande skuld tas upp. Stöd för ett sådant förfarande har hämtats från lagberedningens uttalanden i SOU 1941:9 (s 568 f). Det förekommer också att bolaget erhåller enbart utfästelse om betalning. Under förutsättning att den som lämnar utfästelsen är betalningsduglig för beloppet har en sådan utfästelse ansetts ge samma verkan, såvitt här är i fråga, som inbetalat tillskott.

När medel villkorlös tillskjuts ett aktiebolag, måste detta anses öka bolagets eget kapital, oavsett om tillskottet skett från aktieägare eller annan. Målet berör emellertid frågan hur sådana tillskott skall bedömas som är förenade med villkor avseende återbetalning. I denna del kan till en början anmärkas att tillskott som görs på villkor att bolaget förpliktar sig att i framtiden återbetala det måste behandlas som en försträckning. Detta gäller t ex om villkoret innebär att återbetalningen skall ske först efter det att bolagets borgenärer fått betalt för sina fordringar (här bortses från det fallet att återbetalning inte skall ske förrän vid bolagets likvidation eller konkurs) eller i övrigt i en obestämd framtid. I dessa fall utgör förpliktelsen att återbetala tillskottet en sådan skuld som skall beaktas vid beräkningen av huruvida den kritiska gränsen underskridits.

Om villkoret inte har uppställts i förhållande till bolaget utan gentemot dess aktieägare, blir en återbetalning från bolaget beroende av framtida beslut av bolagsstämman. Av reglerna i 12 kap aktiebolagslagen får anses följa att i denna situation en återbetalningsförpliktelse för bolaget inte kan föreligga förrän efter det att i enlighet med nämnda regler på stämman fattats beslut om att återbetalning skall ske eller att belopp för återbetalning skall uppföras som skuld. Först då kan beloppet också anses bära upptas i en kontrollbalansräkning. Att ett villkor om återbetalning av nu angivet slag ansetts föranleda skyldighet för bolaget att lämna redovisning härom inom linjen synes inte bära påverka bedömningen (Rodhe-Grosskopf i Balans 10/86 s 9 i anledning av uttalande från redovisningskommittén nr 10 om aktieägartillskott, återgivet i FARs Samlingsvolym 1988 s 397 f).

När för ett tillskott uppställs villkoret att återbetalning skall ske ur bolagets disponibla vinstmedel, torde det normalt få antas att avsikten är att återbetalning (eller skuldföring av belopp för återbetalning) skall ske i enlighet med de regler i aktiebolagslagen som gäller för utdelning. Av detta följer att ett dylikt villkor inte är på förhand bindande för bolaget. Om den som lämnar tillskottet inte är ensam aktieägare i bolaget, blir således hans rätt att fordra återbetalning beroende av att villkoret binder berörda aktieägare. Att den som

lämnar tillskott i praktiken ofta utformar sitt villkor om återbetalning så, att det till synes riktar sig mot bolaget, torde sammanhålla med syftet att undvika att tillskottet eller dess återbetalning får effekter från inkomst- eller gåvoskattesynpunkt som betraktas såsom inte önskvärda. (RegR synes vid bedömningen av hur tillskott skall behandlas från inkomstskattesynpunkt ha haft samma civilrättsliga utgångspunkt som den här utvecklade; se t ex RegR:s dom d 23 juni 1988, återgiven i Skattenytt 1988 s 607, och Grosskopf i Skattenytt 1988 s 34 f.) Vid tolkningen av dylika villkor får därför bedömas i vad mån de i själva verket avsett en förpliktelse för bolaget. Till försvårande av ett kringgående av de i 13 kap 2 § aktiebolagslagen intagna reglerna, vilka avser bl a att skydda bolagets borgenärer, måste höga krav ställas på den bevisning som förebringas till stöd för att uppställt villkor för tillskott inte binder bolaget på sådant sätt att tillskottet från de synpunkter som här är av intresse bör behandlas som en försträckning.

Det hittills anförda har främst avsett fall där tillskott eller betalningsutfästelse lämnats av aktieägare. Som redan nämnts har styrelseledamöterna hävdade att K.P.-J. när han lämnade utfästelsen, handlade för moderbolagets räkning. De kan emellertid inte anses ha visat att utfästelsen lämnats på sådant sätt att Snabbhak kunnat rikta krav på infriande av utfästelsen direkt mot moderbolaget. Den fortsatta bedömningen får därför ta sin utgångspunkt i att det var mot K.P.-J. som Snabbhak hade att rikta eventuellt anspråk på utfästelsens infriande. Några vägande skäl kan dock inte anföras mot att betrakta tillskott från annan än aktieägare, vilket är villkorat gentemot aktieägare men inte mot bolaget, på enahanda sätt som tillskott från aktieägare. (Jfr prop 1975:103 s 475 f, rättsfallet NJA 1980 s 311 samt Rodhe, Aktiebolagsrätt, 13 uppl s 117 ff.)

En utfästelse från den som är betalningsduglig för beloppet bör, i enlighet med den praxis som tidigare berörts, jämföras med tillskott som betalats till bolaget (jfr bl a Rodhe, Aktiebolagsrätt, 13 uppl s 72 och i Balans 2/81 s 20 f). För att en sådan utfästelse skall kunna beaktas vid bedömningen av om den kritiska gränsen har underskridits måste dock den som gjort utfästelsen sakna rätt att ta tillbaka denna på samma sätt som utbetalare av ett tillskott saknar rätt att kräva att bolaget återbetalar beloppet. Dessutom måste bolaget ha möjlighet att kräva infriande av utfästelsen utan att den som gjort utfästelsen då kan uppställa återbetalningsvillkor i strid med det tidigare sagda. (Jfr Roos-Sandström, Aktiebolagsrättens grunder, 1983 s 94.) I enlighet med vad som redan anförts angående uppställda villkor för lämnade tillskott bör höga krav ställas på bevisningen om en utfästelses innehåll.

Vid bedömandet av den utfästelse K.P.-J. gjorde vid styrelsesammanträdet d 30 sept 1982 måste följande tillmätas betydelse. Det framstår som oklart om utfästelsen var förknippad med något återbetalningsvillkor. Tillskottet betalades till Snabbhak d 10 nov 1982. Av utredningen framgår att ännu efter denna tidpunkt det lämpligaste sättet att tillföra bolaget beloppet om 750 000 kr skulle undersökas. Enligt styrelseledamöterna härrörde det inbetalade beloppet från K.P.-J. men moderbolaget skulle såsom aktieägare formellt stå som betalare för undvikande av gåvoskatt. Inbetalningen bokfördes inte förrän d 24 nov. Bolaget bokförde aldrig K.P.-J:s utfästelse som en fordran. Nu angivna omständigheter leder till slutsatsen att det inte kan anses visat att redan K.P.-J:s utfästelse om tillskott var sådan att den förbättrat Snabbhaks nettobehållning med det utfästa beloppet.

H:s Rör har vitsordat att tillskottet om 750 000 kr från d 24 nov 1982 får anses ha ökat Snabbhaks nettobehållning med angivet belopp. Innan det skall närmare undersökas vilken verkan detta må ha på styrelseledamöternas ansvar för de fakturor som omfattas av den talan H:s Rör för i målet, skall prövas huruvida det kan anses att Snabbhak vid någon tidpunkt dessförinnan haft ett eget kapital som underskred den kritiska gränsen.

I det föregående har den ståndpunkten intagits att det för att ansvar enligt

bestämmelserna i 13 kap 2 § 4 st aktiebolagslagen skall inträda erfordras att bolagets eget kapital kan anses ha faktiskt underskridit den kritiska gränsen. Av detta följer att bevisning i efterhand om bolagets faktiska förhållanden skall tillmätas betydelse för frågan huruvida styrelseledamöter har ådragit sig personligt betalningsansvar enligt bestämmelserna. Därvid blir de regler för beräkningen av storleken av eget kapital som finns intagna i §:ns 3 st tillämpliga.

Beträffande Snabbhaks verkliga ställning under den i målet aktuella tiden har parterna förebringat åtskillig bevisning. Denna har gällt särskilt frågorna om avskrivningar på maskiner, inventarier och goodwill samt om lagervärdet.

Genom de uppgifter L-A.O. som är auktoriserad revisor och var Snabbhaks revisor, lämnat vid TR:n och i HovR:n framgår att han, om styrelsen i angivna hänseenden hade gjort avskrivningar med endast 10 %, inte skulle ha klandrat det vid en bedömning utifrån god redovisningssed. H:s Rör får anses ha visst fog för ståndpunkten att goodwillens värde - som till följd av förvärvet i början av året bokförts med drygt 1,2 milj kr - var lägre än som skulle följa av en sådan avskrivning. Emellertid bör beaktas att år 1982 var bolagets första verksamhetsår. Såsom TR:n antecknat har styrelseledamöterna uppgett att goda förutsättningar för fortsatt verksamhet bedömdes föreligga. Utredningen vederlägger inte denna uppgift. Styrelseledamöternas uppgift om att K.P.-J:s utfästelse kan förklaras av en sådan förväntning kan inte lämnas utan avseende. Vidare måste beaktas att bedömningen av Snabbhaks ställning avser den tidpunkt då frågan om upprättande av kontrollbalansräkning skulle ha aktualiserats samt att beräkningen av Snabbhaks eget kapital skall göras efter en värdering av tillgångarna under antagande av att verksamheten skulle fortsättas. Även om H:s Rör bör åtnjuta viss lättnad i bevishänseende till följd av att det är lättare för styrelseledamöterna att förebringa utredning i saken, kan vad H:s Rör anfört inte anses innefatta tillräckligt stöd för att värdet på goodwillen var lägre än vad som motsvarade ingångsvärdet efter 10 % årlig avskrivning, en avskrivningsprocent som är godtagbar enligt bokföringslagen (1976:125), låt vara som den lägsta tillåtna (17 § 1 st). Det kan inte heller anses framgå att större avskrivning på maskiner och inventarier än 10 % var erforderlig.

Av det sagda följer att det inte kan anses utrett att bolagets eget kapital underskridit den kritiska gränsen någon gång under tiden fram t o m aug månad 1982. Däremot utvisar den utredning styrelseledamöterna själva förebringat att ett underskridande hade skett per d 30 sept 1982, om man tar hänsyn till ovan berörda avskrivningar men i övrigt utgår från den löpande resultatrapporteringen. På grundval av inventering av lagret per d 31 okt 1982 har emellertid dettas värde i L-A.O:s beräkningar ökats med 338 000 kr i förhållande till det värde som låg till grund för resultatrapporten för perioden fram till nämnda datum. Härigenom ökades Snabbhaks eget kapital så att den kritiska gränsen inte underskreds per d 31 okt. Om det ökade lagervärdet förelåg sistnämnda dag måste det enligt styrelseledamöterna ha funnits ett så stort ytterligare värde i lagret d 30 sept 1982 att det underskridande av den kritiska gränsen med ungefär 42 000 kr som då eljest skulle ha förelegat måste anses eliminerat.

Av den berättelse L-A.O. avgett inför HovR:n framgår att ökningen av lagervärdet framräknats med tillämpning av de i 3 st 3 kap 2 § aktiebolagslagen upptagna reglerna. Lagrets värde beräknades således efter försäljningspris med avdrag för försäljningskostnader och ökningsbeloppet uppfattades av L-A.O. som ett uttryck för den vinst som skulle ha realiserats om lagret sålts ut. Försäljningskostnaderna uppskattades till 7 % av försäljningspriset. Mot att vid beräkningen av storleken av det egna kapitalet beakta denna ökning har H:s Rör invänt att rapporterna visade att redan tillverkningskostnader för försålda produkter översteg försäljningspriset. Emellertid lämnar utredningen i målet inte något underlag till stöd för att de av L-A.O. använda försäljningspriserna skulle ha varit felaktiga eller att

försäljningskostnaderna borde ha bestämts till ett annat, högre belopp. Inte heller i övrigt ger utredningen stöd för att lagervärdet skulle ha varit lägre, när de värdehöjande reglerna i 3 st tillämpas vid beräkningen av Snabbhaks eget kapital. Vid dessa förhållanden får av styrelseledamöterna åberopat ökat lagervärde per d 31 okt 1982 godtas. Anledning saknas att då ifrågasätta styrelseledamöternas påstående om lagervärdet per d 30 sept 1982.

På grund av det hittills anförda kan H:s Rör inte anses ha visat att Snabbhaks eget kapital underskridit den kritiska gränsen under tid fram till d 31 okt 1982. Med beaktande av vad tidigare anförts om avskrivningar kan det inte heller anses att gränsen var underskriden före d 24 nov.

Några av de fordringar som omfattas av H:s Rörs talan i målet uppkom ostridigt under tiden d 29 nov 1982-d 12 jan 1983. Enligt H:s Rör hade de fortsatta förlusterna i Snabbhak efter d 24 nov 1982, då bolagets nettobehållning ökades med tillskottet om 750 000 kr, i allt fall lett till att bolagets eget kapital förbrukats till mer än två tredjedelar enligt bokslutsrapporten i dec detta år och personligt betalningsansvar för styrelseledamöterna inträtt åtminstone för de två förbindelser som uppkom d 14 dec 1982 och d 12 jan 1983.

Visserligen ger utredningen vid handen att efter d 24 nov 1982 ytterligare förluster uppkom i Snabbhak och att det, även med utgångspunkt i det tidigare sagda, finns anledning förmoda att marginalen mellan det egna kapitalet och den kritiska gränsen var smal och med tiden blev än smalare. Utredning med särskild inriktning på Snabbhaks förhållanden under denna tid har emellertid inte förebragts. Tillräckligt underlag för bedömningen av om och i så fall när gränsen underskreds föreligger därför inte. Med hänsyn härtill kan H:s Rör inte anses ha visat att det beträffande Snabbhaks nu ifrågavarande förbindelser förelegat förutsättningar för att styrelseledamöterna genom underlåtenhet att fullgöra i 13 kap 2 § 1 st aktiebolagslagen angivna skyldigheter skulle ha blivit betalningsskyldiga mot H:s Rör.

TR:ns domslut skall alltså fastställas.

Domslut. Med ändring av HovR:ns dom fastställer HD TR:ns domslut.

Sökord: Aktiebolag; Styrelseledamot; Ansvar

Litteratur:
